

Conrad Brandt, *Stalins misslyckande i Kina 1924-1927*

Conrad Brandt är en historiker som specialiserat sig på Kina. Hans bok *Stalin's Failure in China 1924-1927* (Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1958) brukar räknas som en klassiker.

Tillsammans Harold Isaacs är Brandt den mest kände av de historiker som närmare studerade och analyserade den politik som Stalin och Komintern förde i Kina på 1920-talet. Brandt och Isaacs har olika uppfattningar om orsakerna till katastrofen i Kina, men är i stort sett överens om det faktiska förloppet.¹

Brandt, som inte är marxist, menar – i motsats till Isaacs – att mycket av misstagen berodde på att den marxistiska ideologin förvrängde verklighetsuppfattningen, dvs att bolsjevikerna helt enkelt inte förstod Kina och vad som där hände – detta omdöme gäller även Lenin.

Redan i bokens förord summerar Brandt hur han ser på den politik som fördes i Kina.

Domen över Stalins politik är hård: den var katastrofal och felen var monumentala.

Men inte heller Trotskij kommer helskinnad undan. Brandt anser att Trotskij var ”briljant”, men att hans klarsynthet har överdrivits. Han skriver:

Trotskij pekade på de dåliga nyheterna från Kina och varnade för att det skulle bli ännu värre. Hans förutsägelser gick i uppfyllelse fortare än han tänkt sig. Eftersom han fick rätt i denna fråga hävdade han senare att han senare i exil att han haft rätt hela tiden... Det är riktigt att han såg faran när Stalin stoppad huvudet i sanden, men vid den tidpunkten var slutet redan nära och den slutgiltiga massakern var säker. Förlusterna hade möjligen blivit mindre om Stalin hade lyssnat på Trotskij, men hur kunde Stalin lyssna på sin motståndare när kampen mot honom rasade som värst? Kampen blockerade hans valmöjligheter, lämnade inget annat val än att i Kina följa den farliga kurs som tidigare vägval hade utstakat för honom. (*Stalin's Failure ...*, s. viii)

Brandt menar således att det var fraktionella skäl som fick Stalin att envist fortsätta den katastrofala linjen till det bittra slutet. Det kan ligga en hel del i Brandts argument, men det visar i så fall enbart att den stalinistiska fraktionen satte sin egen prestige och makt i Sovjet över revolutionens intressen.

Det följande utdraget är hämtat från Thomas G Harts antologi *Kina*, Studentlitteratur 1978.

Kominterns strategi i Kina växte fram ur Lenins medvetande om att Asiens nationalism var en allierad som västerlandets proletariat ej kunde undvara i sin kamp om makten. Aldrig tidigare hade en socialistisk ledare givit mer än en nick i förbigående åt det ”efterblivna” Österns halv-artikulerade aspirationer. Från Marx till Kautsky behandlade social-demokratin Orienten enbart som ett passivt offer för imperialismen, att automatiskt befrias vid arbetarnas seger i väst. Asiens frihet blev faktiskt en del av den vite mannens börda, och den ”sovande jätte” som Napoleon var så rädd för lämnades till att ”kasta sig av och an i sin bädd”. Det återstod för Lenin att väcka den sovande jätten och att sela honom för världsrevolutionens sak. Detta i sig är tillräckligt för att visa hur ytterligt skarp Lenins politiska instinkt var.

¹ Ett utdrag ur 3:e upplagan av Isaacs bok *The Tragedy of the Chinese revolution*, finns också på marxistarkivet, se [Harold Isaacs: Den kinesiska revolutionens tragedi](#)

Lenins upptäckt av Östern som en potentiell allierad är desto mer anmärkningsvärd, då den ej tillkom som en bi-produkt av besvikelse över Västern. Tvärtom började han uppvakta asiatisk nationalism under en tid då han fortfarande hade stora förhoppningar om en snabb seger i Europa. I mars 1919 antog det ryska kommunistpartiet ett program som officiellt band dess sak till alla utsugna nationers. I november samma år förklarade Lenin vad detta program handlade om. På Österns Folks Kommunistiska Organisationers Andra All-ryska Kongress föreskrev Lenin sina asiatiska elever att "anpassa kommunistisk teori och praktik till förhållanden där merparten av folket är bönder". De skulle kämpa "ej mot kapitalet utan mot feodala kvarlevor, ej mot borgerliga, utan mot feodala exploatörer". I själva verket skulle de "ta borgarklassen i hand", ty den stod i opposition mot feodalismen, och den strävade också efter att få ett slut på västerlandets imperialistiska dominans. Att störta inhemsk feodalism och utländsk imperialism var det revolutionära Asiens tvåfaldiga uppgift, och uppfyllandet härav skulle innebära en borgerlig revolution. Ålagda att leda borgarklassen mot dess egen revolution vilade ett tungt ansvar på Asiens kommunister; deras framgång berodde inte enbart på Asiens befrielse utan även Europas. Lenin trodde – åtminstone vid denna tidpunkt – att utan en borgerlig revolution i Östern kunde västerns proletariat ej komma till makten.

Sålunda kunde Europas framtid ej förverkligas om inte Asien kom i kapp Europas förflutna. Hur det skulle komma ikapp var ett centralt tema i Lenins doktrin om imperialismen. Asiens borgarklass skulle spela en historiskt progressiv roll, likt den som spelats av Frankrikes borgarklass i 1700-talets Europa ...

Åtminstone var det detta hoppgivande perspektiv som Lenin höll fram för Kominterns andra kongress, sommaren 1920. Vid denna kongress "kände alla delegater österifrån att handlingsprogrammet för Asien var inriktat på omedelbara revolutionära omvälvningar i stor skala." Sådan var stämningen som präglade den kongress, som översatte Lenins teorier om koloniala revolutioner till en uppsättning praktiska direktiv.

Resultatet, *Teser i den nationella och koloniala frågan*, till vilket Lenin gjorde utkastet, stipulerade, att kommunisterna skulle ingå "temporära överenskommelser eller t.o.m. allianser" med nationella befrielse rörelser i beroende länder. Lenin sade ej vilken form sådana temporära överenskommelser eller allianser skulle anta, inte heller hur lång tid de skulle bestå. Han angav endast regeln att kommunisterna ej skulle uppgå i sina nationalistiska allierade utan alltid bevara "den proletära rörelsens oberoende karaktär – även i dess embryonala form". Detta betydde – som han själv förklarade på en annan plats – att de inte skulle offra sin egen frihet att "undervisa" och organisera massorna.

De praktiska svårigheterna i detta blev ej helt tydliga förrän Lenin gått bort och Stalin blivit hans efterträdare. Stalins zig-zag-kurs i Kina och hans försök att överbrygga motsatser, kan härledas till tvetydigheten i Lenins ursprungliga plan. Men i det påföljande fiaskot anklagades Stalin av kritiker i bolsjevikpartiet för att ha förvrängt denna plan och sålunda föranlett dess misslyckande. I verkligheten hade Lenin uttryckt sig så vagt att *både* Stalin och hans kritiker kunde framställa sig som den rätta lärans försvarare och peka på Lenin som sin auktoritet.

En del av denna vaghet var naturlig i en uppsättning direktiv ämnade att ge ledning för revolutionärer i många olika länder. Men en del kom sig av att två olika, motstridiga åsikter, endast delvis försonade, hade smugit sig in i teserna. Kommittén som förberett teserna att framläggas inför den Andra Kongressen, hade varit skådeplats för en dragkamp mellan Lenin och en ung indisk kommunist. Indiern, Roy, hade med hetta förklarat att arbetarna i hans eget land var starka nog att resa sig för sina rättigheter utan att stödja sig på borgerliga allierade. Följaktligen hade han opponerat sig mot den del av Lenins teser som påbjöd alla Österns

kommunister att stödja nationalisterna. Han hade också förberett sina egna teser, vilka den uttröttade kommittén, angelägen om att få ett slut på diskussionen, helt enkelt bara fogade till Lenins.

Kongressen godkände de dubbla teserna utan någon opposition, trots att en delegat påpekade att de motsade varandra. Det gjorde de verkligen, och det gick ej att undvika, med tanke på att Lenin och Roy hade olika åsikter om Asiens roll i den kommande världsrevolutionen. Lenin, om än fast besluten att få Asien med i kampen, behöll inte desto mindre den gamla marxistiska tron på att Västern skulle vara dess främsta skådeplats. Men Roy, en asiat, ansåg att Asien skulle komma att spela en betydligt viktigare roll, då Europas arbetare redan blivit delägare i imperialismen. Deras asiatiska bröder skulle därför utgöra huvudstyrkan i världsrevolutionen, men endast om de – i motsats till vad Lenin föreslog – avhöll sig från att ingå allianser med borgarna.

Dessa skillnader mellan Lenin och Roy utnyttjades senare av Stalin för att bevisa hans Kinapolitiks legitima härkomst. Han vägrade ge efter inför Trotskijs krav på att han skulle uppmana till bildandet av sovjeter i Kina, och vidhöll att han därigenom skulle följa Roy och inte Lenin. Endast Roy, hävdade han, hade betraktat länder som Kina och Indien – vilka voro *relativt* avancerade – redo för att sovjetiseras. Lenin hade däremot endast avsett de mest underutvecklade områdena (som till exempel Turkestan) när han uppmanade till bildandet av sovjeter i Asien.

Sålunda bevisade Stalin, att bristande teoretisk briljans mycket väl kan ackompanjeras av skicklighet vad beträffar skolastisk argumentation. Det är sant, att det avsnitt i Lenins teser som behandlade frågan om sovjeterna, hade tillfogats av den kommitté i vilken Roy ingick. Men Lenin hade ej motsatt sig detta; under den Andra Kongressen sade han vid ett annat tillfälle, att ”varhelst förhållandena tillåter det” skulle sovjeter etableras i Asien. I detta sammanhang skilde han inte på mer eller mindre efterblivna nationer och faktum är att dessa teser attackerades på grund därav. Han valde ej ut Turkestan som exempel på ett totalt efterblivet område; utan det var för att illustrera partiets framgångar med att sovjetisera Centralasien. Om han hade för avsikt att antyda att sådan framgång var otänkbar i Kina och Indien, lyckades han inte förmedla detta budskap till sina närmaste män ...

... Lenin angav aldrig närmare vilken form dessa ”temporära överenskommelser eller t.o.m. allianser” med Asiens nationalister skulle anta. Som en följd härav blev Stalin tvungen att söka doktrinär sanktion för kommunisternas medlemskap i Guomindang genom att falla tillbaka på ett europeiskt precedensfall. Man kan kanske betvivla att Lenin skulle ha betraktat detta precedensfall som tillämbart. Men Stalin tillät inga sådana tvivel.

Stalin kunde tolka Lenin som han hade lust till, men inom honom fanns alltså en kärna av lärjungens tro, av blind tillit. Att hos Lenin finna precedensfall för sitt eget agerande var naturligtvis endast en formel för att legitimera sin egen succession. Men precedensfall har en egen vikt och sålunda såg Stalin i en kritisk situation Guomindang i samma ljus som Lenin en gång sett Labourpartiet ...

... Lenin brukade Komintern-disciplinens starka arm för att få igenom sina planer [på att ”utnyttja” det brittiska Labourpartiet] på kongressen; bakom kulisserna avfärdade han dock detta som ett föga lovande företag. Han avfärdade sina uttalanden till dess försvar som vore de betydelselösa; men efter hans död skulle de leva vidare som en del i leninismens doktrin. Som sådana skulle de komma att påverka hans efterträdares politik, ej som man skulle förmoda gentemot Labourpartiet utan konstigt nog mot Guomindang.

Anledningen till detta var att Lenin aldrig informerat sina följeslagare om hur de skulle behandla nationalistiska partier till skillnad från nationalistiska rörelser. Han hade talat om nationalistiska rörelser, ej partier, vid den Andra Kongressen; resultatet blev att de som kom efter honom endast kunde gissa sig till hur han skulle ha agerat mot partier. Han hade vidare lämnat åt sina efterföljare det olösliga problemet att finna en marxistisk definition på asiatiska nationalistpartier. Vilken klass representerade sådana partier med tanke på att många klasser svarade på deras patriotiska vädjan, oberoende av sociala distinktioner? Var de flerklasspartier? Det verkade så; men multiklassdefinitioner kunde ej, oberoende av hur riktiga de i verkligheten må vara, vara strikt marxistiska. Stalins kritiker påminde honom om detta efter det att han ”löst” problemet genom att applicera olika multiklasstermer på det odefinierbara Guomindang. Nu fanns det bara en utväg: att med ordets makt beröva Guomindang dess rätt att kalla sig ett parti. Detta var vad Stalin och hans drabanter hade för avsikt våren 1927 med en verbaliseringsiver, som man blir förvånad att finna hos nyktra bolsjevikrealister. Ett ”revolutionärt parlament”, ett ”säreget semi-parti”, ”en representativ organisation av sovjetiskt slag”, detta var några av namnen de använde om Guomindang.

När det väl blivit semantiskt fastslaget att Guomindang inte var något parti, blev det möjligt att lösa ett annat förargligt problem. Man kunde visa hur detta kvasi-parti gav sina kommunistiska medlemmar samma möjligheter som de Lenin sett hos Storbritanniens Labourparti. Labourpartiet och Guomindang var förvisso mycket olika, men enligt Stalins åsikt fanns det ingenting som hindrade honom från att göra dem mindre olika. Därav kom det sig att han i maj 1927 gav instruktioner om att Guomindang omedelbart skulle omformas till en federativ enhet. Det djärva i detta försök att få fakta att överensstämma med fantasi framgår klart, om vi ser på fakta – nakna fakta – om den makt Guomindang hade. Guomindang var i mycket hög grad ett parti, modellerat efter den bolsjevikiska modellen. Samtidigt var det en militärmakt, redo att krossa alla uppror. I realiteten hade partiet kommit så i händerna på sin armé, att generaler, ej *aparattjiks*, blivit de som styrde. Stalin insåg inte att denna partiregim med en armé bakom ryggen skulle stå emot och besegra hans öppna försök att rubba hela dess struktur.

Vad var anledningen till denna blindhet? Utan tvivel bristande kännedom om kinesiska förhållanden och Guomindanggeneralernas skickliga diplomati. Men denna diplomati skulle inte ha snärjt de långt ifrån enfaldiga ryssarna, om dessa ej känt sig tvingade av sin övertygelse att förse sina allierade med en bestämd klasstillhörighet. Som det nu blev, kallades varje general med vilken man kommit till en uppgörelse för en ”revolutionär borgare”, trots att han i realiteten var ingetdera. När en sådan allierad visade sitt rätta ansikte, slutade han vara ”revolutionär”, men den roll han spelat överläts i fortsättningen på någon annan, likasinnad aktör. Sålunda kom en hel rad av krigsherrar att spela roller av världsrevolutionens allierade, emottaga Moskvas generösa bistånd och i gengäld avge löften om trohet. När var och en slutade sin roll med att plötsligt lämna arenan, ropade Moskva ”förräderi”, chockat och förvånat över aktörens plötsliga ovilja att fortsätta skådespelet. Endast iden om ”förräderi” kunde nu rädda dess första antagande, ogrundat men outhärligt, rörande generalens klasstillhörighet.

Stalin har förvisso en gång yttrat att ”i Kina innebär revolutionen väpnad kamp mot den väpnade kontrarevolutionen”, något som ofta citerats. Men i praktiken kunde han ej skilja de två från varandra förrän händelsernas gång hade klargjort distinktionen åt honom. De som var på platsen, kinesiska kommunister eller ryska rådgivare, var naturligtvis mer omdömesgilla. Sålunda emottog Stalin upprepade varningar om varje förestående ”förräderi”. Men för-

varningarna gjorde inte honom förutseende.

Marxismens anspråk på att vara en vetenskap, baserar sig på dess predikativa anspråk. Men det var just Stalins marxist-leninistiska föreställningar som grumlade hans förutseende vad gäller Kina. Denna utrustning registrerade ej Jiang Jieshi (Chiang Kai-shek) såsom en man av kött, blod och vilja utan enbart som en organisk partikel i ett klasskikt, att stötas bort i revolutionens nästa omvandlingsskede. Stalin misstänkte aldrig att han själv var just en sådan partikel.

Inte för att han lät sig förslavas av grundsatserna i sin doktrin. Han var alltid redo att förvränga dem till dess att de passade hans egna syften. När han skulle anpassa sig till verkligheten, såg han den dock vanligtvis i den marxist-leninistiska spegeln.

Denna ”verklighet” inne i Stalins hjärna stärktes av hans konflikt med Trotskij. Trotskisterna anklagade honom för att ha perverterat den sanna läran och nekade honom rätten till den apostoliska successionen. De upprepade nederlagen i den kinesiska revolutionen tillskrev de sålunda hans inortodoxa ledarskap och hans förräderi mot Lenin. För att hålla sin position var Stalin tvungen att vederlägga dem, även om detta ledde till förnekandet av fakta, som egentligen ej kunde förnekas. Eftersom hans opponenter påpekat, att Guomindang vände sig emot honom, var han tvungen att låtsas (och trodde kanske) att det ändå till större delen skulle förbli lojalt. Till och med efter det att Guomindang formellt uteslutit kommunisterna, låtsades Stalin, att tvåparti-blocket fortfarande var hur solitt som helst. Blocket hade blivit en så stark symbol för hans sida i fraktionsstriden, att han ej kunde släppa det, trots att det inte längre existerade.

Vad som skilde Stalin och Trotskij åt i Kinafrågan var deras besatthet av olika leninistiska stereotyper. Dessa stereotyper kom från samma matris; de nationella och koloniala teserna från Den Andra Kominternkongressen. Stalin fann i dessa teser berättigande för sitt beslut att stödja det kinesiska nationalistpartiet. Men för att kunna fullfölja detta beslut var han tvungen att ignorera teserna – eller rättare sagt förvränga deras verkliga mening – vad gällde kinesiska sovjeter. Sovjeter, ansåg han (med rätta), skulle ha provocerat fram en uppgörelse med Guomindangledarna tidigare än vad som var lämpligt. Trotskij var tvungen att blunda inför detta dilemma när han krävde sovjeter, i tron att dessa fortfarande skulle kunna rädda den kinesiska revolutionen. Han stödde sig på en del av teserna, medan Stalin stödde sig på andra, så att samma skrift gav stöd åt deras ömsesidiga beskyllningar

Lenin ”förutsåg” att kommunisterna i Asien var för svaga för att åstadkomma en revolution utan stöd från ”borgerlig” nationalism. Men i Kina utlöstes revolutionen av en underlig blandning av kommunister och nationalister i ett enda parti. Denna kombination var ej Kominterns uppfinning, utan dess upphovsman var den kinesiska nationalismens fader, Sun Zhongshan (Sun Yat-sen), och dess dubbla syfte bestod i att både kontrollera och utnyttja kommunisterna. Kommunisternas inträde i Guomindang skedde på order från H. Maring, en lägre kominternfunktionär, som hävdar att han handlade på eget bevåg

Maring tog det första steget mot ett förverkligande av en tvåpartienighet, när han besökte Sun i november 1921, då denne befann sig i Guilin (Kweilin) i provinsen Guangxi (Kwangsi). Där, i sitt huvudkvarter, var Sun upptagen med att planera en marsch mot Peking, utan att låta sig avskräckas av det faktum, att hans militära styrka ej på långt när var stor nog för ett sådant företag. Hans besökare gav honom inga löften om kommande materiellt stöd; men vad han sade, styrkte Sun i hans tro på att historien var med honom. Marings redogörelse för det sovjetiska experimentet stärkte Sun i hans övertygelse att hans egen variant av socialismen

var den bästa både i teorin och praktiken.

Sun uttryckte det hela på följande vis när han vid återkomsten till Guangzhou (Canton) informerade sin nära vapenbroder Liao Zhongkai (Liao Chung-kai) om vad som tilldragit sig i Guilin:

Jag hade varit mycket skeptisk till, huruvida marxism – ren kommunism – kunde genomföras efter den sovjetiska revolutionen, då världen för närvarande befinner sig i en kapitalistisk högkonjunktur, rysk industri och handel inte är speciellt utvecklade och kommunismen, som inte kan segra i isolering, fortfarande har lång väg att gå till sitt förverkligande. Nu har jag just fått veta av Maring att Sovjetunionen, efter ett försök med kommunism, stötte på stora svårigheter och av denna anledning övergick till den Nya Ekonomiska Politiken. Andan i denna nya ekonomiska politik sammanfaller med de Folkförsörjningsprinciper som jag förordar. Jag är mycket glad över att Sovjetunionen har inlett en politik som står i samklang med min princip och det styrker mig i min tro att denna princip helt kan förverkligas och till slut måste segra.

Så kom det sig att Sun lämnade sitt första möte med en Kominternutsänd, fast övertygad om, att rysk kommunism i praktiken liknade vad han själv predikade...

... [1922] hade Suns politiska bana nått sitt lågvattenmärke. Han hade tvingats söka sin tillflykt till Shanghai, då general Chen Jiongming (Chen Chiung-ming) i stället för att stödja hans planer på expansion med våld tvingat honom att lämna Guangzhou. De lokala kommunisterna hade nekat honom hjälp. Han hade förlorat mycket av liberalernas sympati och nu trodde till och med hans vänner att de gjorde bäst i att beveka honom till att dra sig ur politiken. Sålunda kunde kommunisterna med rätt hävda..., att de genom att gå med i Guomindang gick med i ett parti som redan var döende.

I denna obehagliga situation hade Sun inget annat val än att söka en omedelbar allians med varje kraft som var villig att erbjuda honom hjälp, och nästan på vilka villkor som helst. Därför var han villig att enrollera kommunisterna, trots att deras ledare inte stack under stol med att de även i fortsättningen skulle sätta Moskva i första rummet. Men Suns attityd hårdnade när lyckan började stå honom bi. Ty snart lyckades han få till stånd en överenskommelse med två sydliga krigsherrar, vilka var fiender till Chen Jiongming. Chen tvingades ut från Guangzhou och Sun kunde återvända i januari 1923, nu kvitt sin rival och följaktligen starkare än tidigare. Kommunisterna fann honom nu så hård att förhandla med, att de bad Maring agera medlare, men Maring lyckades inte bättre än de själva gjort med att få Sun mer medgörlig. ”Om kommunistpartiet går in i Guomindang” sade Sun summariskt ”måste det underordna sig partidisciplinen och ej öppet kritisera Guomindang. Om kommunisterna ej underordnar sig Guomindang skall jag utesluta dem, och om Sovjetunionen i hemlighet ger dem skydd, går jag emot Sovjetunionen.” Sun levde inte länge nog för att hinna sätta detta hot i verket, och de som så gjorde fann det bättre att förneka varje avsikt att gå emot Sovjetunionen.

Sun, fortfarande osäker på Moskvas reaktion, fortsatte sitt sökande efter allierade, som om nödvändigt kunde inta Sovjetunionens plats. När den amerikanske ministern i Kina kom till Guangzhou några månader senare, vände han sig till Sun med en långtgående plan för västlig hjälp åt Kina. Civila och militära rådgivare från Förenta Staterna och Europa skulle övervaka Kinas administration under en femårsperiod av förmyndarskap. Zinovjevs mardröm hade blivit till verklighet. Guomindang var på väg mot amerikanska idéer om ”demokrati och framsteg.” Och detta trots att Zinovjev just satt sitt namn under ett manifest, vilket syntes en gång för alla ha placerat Guomindang på Rysslands sida.

I januari 1923 hade Sun träffat Adolph A. Joffe, en erfaren förhandlare och nära vän till den

ännu mäktige Trotskij. Tillsammans gjorde de ett utkast till en gemensam deklARATION som löste, åtminstone skenbart, alla viktigare tvistefrågor mellan Moskva och Guomindang-regeringen. Moskva avsåg sig alla avsikter att exportera sovjeter till Kina, avsikter som man i praktiken uppgivit redan ett år tidigare. Man lovade hjälpa till med att restaurera Kinas nationella enhet. Dock insisterade man på rätten att ha trupper stationerade i Yttre Mongoliet. Samtidigt tog man tillbaka kravet på Mongoliets oberoende, och Sun lovade å sin sida att acceptera *status quo* där.

Vid årets slut (1923) hade Sun blivit fast övertygad om att Kina inte hade någon annan vän på jorden än Sovjetunionen. Vad hade hänt om Förenta Staterna och de andra västmakterna inte avvisat hans trevare till USAs sändebud? Som det nu var ignorerade de denna – och vad värre var – de genomförde en flott demonstration för att hindra honom från att hävda sina krav på inkomsterna från den Guangzhouska tullen. På detta vis hindrad från att ta över en källa till inkomster som han så väl behövde, förenade sig Sun slutligen med dem som närmade sig honom med gåvor och ej med kanonbåtar.

Guomindang var knappast ett bondeparti, varken till formen eller utseendet. Man förespråkade agrarreformer, men hade ännu inte genomfört några. Å andra sidan förkroppsligade man utan tvivel den kinesiska nationalismens styrka, och nationalismen fick enligt Stalin sin styrka från bönderna. De utgjorde större delen av dess folkliga bas, eller som han sade, dess "huvudarmé". Utan dem kunde ingen nationell rörelse med verklig bredd och styrka bli till.

Han hade framlagt denna anmärkningsvärda tes endast några veckor tidigare (den 30 mars 1925) som en stark tillrättavisning åt en jugoslavisk kamrat. Han kritiserade Jugoslavien och hävdade att landet ännu ej var "helt oberoende", enär det hade samröre med "vissa imperialistiska grupper" – något som Kina också i hög grad hade. Men även utan denna parallell står det klart, att hans tes ej var avsedd endast för ett land eller ett område.

Vilka var då fördelarna med att överföra till bönderna den historiska funktion som enligt läran skulle tillfallit en nationell borgarklass? Varför detta utbyte i smyg av det ortodoxa rättesnöret mot den bisarra idén, att de nationalistiska känslornas källa i huvudsak fanns i byarna? Svaret är att kommunistpartier då kunde stödja nationalisternas sak, även när en allians med borgarklassen inte längre var önskvärd. Det enkla faktum att de var i allians med bönderna (vilket de var tvungna till i efterblivna länder) gav dem nu, enbart på doktrinära grunder, en plats i nationalistiska rörelser.

[...] När Stalin började tro att ett samarbete med borgarklassen inte längre var nödvändigt eller till nytta i Kina, döpte han helt enkelt om Guomindang till ett "arbetare- och bondeparti". Arbetare – om ej annat så av den enkla anledningen att en del av det fortfarande var kommunistiskt. Bonde – av en ännu enklare anledning: på grund av att det var nationalistiskt. För med "nationalism" tillskriven bönderna kunde ett parti med detta namn i sin tur erhålla en "agrar"-stämpel. Att härleda ett partis klassnatur från dess politiska prägel var, det är sant, att ställa Marx' läror på huvudet. Men Lenin hade gjort detsamma tidigare.

Vi såg ett exempel på detta i föreställningen om att Englands Labourparti faktiskt var ett "alltigenom borgerligt parti" trots att det bestod av arbetare. Klass hade sålunda hos Lenin kommit att bli nästan ett moraliskt begrepp. Det var en fråga om politiskt ställningstagande, inte bara socialt ursprung. Varken hos Lenin eller Stalin blev dock klass ett *fullständigt* politiskt begrepp. Ett arbetarparti förblev för dem ett parti med arbetare som medlemmar. De förutsåg inte, att arbetarna i Kina en dag skulle komma att "representeras" av ett kommunistparti, som höll till i obygd, isolerade. De förutsåg inte – *kunde* inte förutse – hur Mao

Zedong (Mao Tse-tung) skulle stöpa om deras idéer mer än vad Marx kunde förutse hur de, när de citerade honom, skulle stöpa om hans egna.

Om Lenin eller Stalin ställts inför samma situation, som den inför vilken Mao Zedong reagerade som han gjorde, är det mycket möjligt att de skulle ha reagerat på samma sätt. Men som det nu blev ställdes de aldrig inför valet mellan politiskt självmord och total reträtt från städerna – från all kontakt med arbetarna. Sant är dock att när Lenin såg österut åren 1919-20 insåg han, att arbetarklassen där var för svag, alldeles för svag, för att ta makten utan hjälp. Han såg i hur hög grad den var beroende av böndernas stöd, och han tänkte sig att sådant stöd skulle vinnas genom ett nät av sovjeter på landsbygden. Han väntade sig att kampen i Asien snart skulle få stöd och ledning av ett segerrikt europeiskt proletariat, av europeiska sovjetregeringar. Det visade sig att han i båda fallen varit alltför optimistisk. Men i ett avseende hade utsikterna förbättrats, åtminstone vad gällde Kina. Den plötsliga manifestationen av arbetarklassens styrka i 30 maj-rörelsen [1925] utgjorde ett löfte, som fem år tidigare endast varit en dröm i fjärran. Lenin hade aldrig råkat ut för en så ortodox situation i Kina som den Shanghais militanta arbetare nu skapat åt Stalin. Det verkade som om den kinesiska revolutionen äntligen började följa det marxistiska mönstret. Det var inte att undra på att Stalin, när han sysselsatte sig med den också blev mer strikt marxistisk, det vill säga ännu mer övertygad om, att revolutionen både i Kina och annorstädes måste komma under arbetarklassens ledning ...

Kinapolitiken var med på ett hörn i den kamp som sakta splittrade bolsjevikerna i två mot varandra stående läger. Den blev till en inrikespolitisk fråga och fick allt mindre beröring med det verkliga skeendet i Kina, vilket försvann i bakgrunden. Kina som sådant, försvann nästan fullständigt bakom det Kina som blivit till ett politiskt objekt, ett objekt att behandla hur som helst, i enlighet med Moskvans beslut. Dispyten om hur detta objekt skulle behandlas, nådde inte sin höjdpunkt förrän våren 1927, när makten att avgöra Kinas öde i realiteten helt och hållet återvänt till dess egna ledare.

1926, å andra sidan, när Moskva fortfarande kunde ha påverkat händelsernas gång i Kina, befattade man sig inte tillnärmelsevis i lika hög grad med Kinapolitikens frågor. Inte ens Trotskij, oppositionens ledare, fäste någon större uppmärksamhet vid Kina. Han överlät det mesta i denna fråga till sin halvhjärtade allierade Zinovjev. Denne fann sig själv bland oppositionen, utan att egentligen ha anslutit sig till den. Stalin hade tvingat honom över i opposition genom att sakta vända sig emot honom. Zinovjev hade förlorat sin makt inom partiapparaten enär Stalin, den store apparatjiken, såg till att endast *han* besatt sådan makt ...

[När Stalins motståndare] attackerade dennes allians med Jiang Jieshi ledde det endast till att Stalin försvarade honom ännu mer hårdnackat och envist. Han blev lika beroende av Jiangs trohet som denne av hans hjälp. Jiang visste att utnyttja situationen. Fraktionsstriderna i Ryssland gjorde det möjligt för honom att föra i denna dans med sin sovjetiske partner. ”Ryssarna är hjälplösa utan Jiang”, beklagade sig Borodin vid ett senare tillfälle. Och Jiang var vid denna tid lika hjälplös utan sina ryska allierade ...

Aldrig visade Jiang sin slughet som politisk ledare tydligare än under Nordexpeditionen, när han utnyttjade – och överlistade – kommunisterna enbart vapen, det visste han vid det här laget, kunde ej säkra segern lika lätt och säkert som vapen föregångna av propagandister med ett populärt budskap. Genom att ge kommunisterna fria händer på funktionsnivå inom Guomindang vann han den breda stöd för sina arméer, som ”ungdomarna” var bäst på att mobilisera.

Det var sålunda slug beräkning bakom det fulländade hyckleri med vilket Jiang efter den 15 maj låtsades som om ingenting alls inträffat. Den 25 maj sade han till en grupp lokala Goumindangfunktionärer, att han för sin egen del ej tappat det förtroende han hyst till kommunisternas lojalitet.

Eftersom kommunistpartiet redan anslutit sig till vårt parti [sade han] bör det ej finnas speciella regler i avsikt att hålla det tillbaka. Nyligen rapporterades det, att vårt parti höll på att tas över av kommunistpartiet. Det tror jag inte alls på ... Både kommunistpartiet och Guomindang kämpar mot imperialismen, och om Guomindang lämnade kommunistpartiet i fred [sic], skulle inte bara den kommunistiska revolutionen misslyckas utan även Guomindangs revolution...

Dessa Jiangs ord kan ha varit ämnade mer för Kreml än för de som hörde dem, ty de fick avsett resultat genom sin effekt i Moskva. De kinesiska kommunisterna tjänade i vederbörlig ått Guomindang, men enbart därför att deras sovjetiska överordnade ställde sig på Jiangs sida emot dem. De jämförde å sin sida Jiangs förbindliga ord med hans hänsynslösa agerande – och drog slutsatsen att det ändå vore bäst om de gjorde sig kvitt hans sällskap ...

... Kommunisterna hoppades kunna återvinna nästan hela sitt oberoende, utan att handla emot Moskvas befallning att stanna kvar i Guomindang. Deras förslag var både en undanflykt och ett försök till kompromiss, jämförbart med den ryska oppositionens ”övergångsformler”. Men då det var genomskinligare än dessa, och ej möjliggjorde lika många olika tolkningar, levde det endast länge nog för att tillintetgöras av ett summariskt veto från Stalin. Centralkommitténs resolution annullerades helt enkelt av Moskva med den dittills smaklösaste tillämpningen av disciplin i stället för övertalning ...

De kinesiska kommunisterna försökte naturligtvis så gott de kunde förbli trogna stalinister. De försökte arbeta genom Guomindang i syfte att ta över det. Men många av deras ansträngningar i denna riktning hade frustrerats – och härom var de medvetna – av deras motsatta bemödanden att arbeta på egen hand och rädda partiets identitet. De hade misslyckats med att vinna tillräckligt inflytande på funktionärnivå inom Guomindang just på grund av sina framgångar med att bevara oberoendet. Därför saknade de effektivt stöd från Guomindangs medlemmar, när några av dess ledare – ”högern” och ”centern” – inledde sin offensiv mot dem.

Inför rädslan att uppslukas av det omgivande Guomindang, hade de dessutom helt, eller delvis, förlorat ett av sina egna mål ur sikte. De hade glömt (så att man nu var tvungen att åter påpeka den saken) att det var de själva som skulle leda Guomindang åt vänster, ej ersätta det eller bli det ...

[Stalin] ignorerade [upprepade gånger] alla rapporter från Kina som inte passade in i hans schema. Han lät inte besvärande händelser påverka sin fasta övertygelse. Detta blev speciellt uppenbart vid [Kominterns] Sjunde Plenum, inför vilket Tan Pingshan utförligt redogjorde för situationen i Kina. Mellan Tans rapport och Stalins ”Teser om den kinesiska situationen” gapar en avgrund hur Stalin blundade inför obehagliga fakta. Det är svårt att föreställa sig en avgrund, bottenlös och absolut, men följande jämförelse av uttalanden från de båda kan möjligen tjäna detta syfte:

Tan: Alltsedan upprättandet av den Nationella Regeringen i Guangzhou ... vilken på papperet är en vänsterregering, är makten i själva verket i händerna på högerflygeln – något som framgår av det faktum att fem av sex regeringsledamöter tillhör högern ... Efter händelserna i mars [20 mars 1926], bildades en centerns militärdiktatur, samtidigt som den politiska makten förblev i händerna på högern.

Stalin: De senaste händelserna visar, att kommunisterna måste gå in i Guangzhou-regeringen

för att stödja den revolutionära vänsterflygeln i dess kamp mot den av högern förda svaga och vacklande politiken.

Tan: Böndernas krav... har ej uppfyllts ... av regeringen. När en konflikt uppstod mellan de stora godsägarna och de fattiga bönderna ställde sig regeringen alltid på de förras sida.

Stalin: Den nationella revolutionära regeringens apparat erbjuder en effektiv väg att nå bönderna. Kommunistpartiet måste använda sig av denna väg.

Tan: Den jordägande klassen bildar grunden i det kinesiska militära systemet. För att få ett slut på militaristerna måste vi lösa agrarfrågan.

Stalin: Kommunisterna ... måste vidta alla åtgärder för att neutralisera de element inom armén, vilka uppträder fientligt mot bönderna, bevara den revolutionära andan inom armén och leda saker och ting på ett sådant sätt, att armén hjälper bönderna och mobiliserar dem för revolutionen.

Armén mobiliserar bönderna – förutsåg Stalin ändå när allt kom omkring hur de kinesiska kommunisterna till slut skulle komma till makten? Ingalunda; det framgår klart av andra uttalanden från kongressen att den enda armé han hade i tankarna var Guomindangarmén. Här kan det inte råda det minsta tvivel av den enkla anledningen, att han uttryckligen förbjöd de kinesiska kamraterna att bilda en separat armé...

Besökande Kominternmissioner lät bli att rapportera vad de verkligen såg. Att göra det hade varit dumdrigt. Kritik av Jiang Jieshi hade i Moskvas politiska klimat med säkerhet tolkats som förräderi och som bevis på trotskistiska sympatier. De som satte värde på sitt lugn – och tänkte på karriären – upprepade bara partilinjens. Så länge som Jiang kämpade mot krigsherrar och imperialister förblev han en outhärlig allierad.

Han i sin tur fann sin allierade om icke outhärlig så åtminstone användbar. Så länge han hade Moskvas stöd kunde han räkna med de kinesiska kommunisterna. Så länge han stod i gunst hos Stalin kunde han vara säker på, att de skulle fortsätta att hjälpa honom och erbjuda utmärkt ”kultjänst”, oberoende av hur illa de tyckte om det. Han kunde vara säker på, att de skulle hjälpa honom i kampen om Shanghai. Det skulle kanske inte ens visa sig nödvändigt att kämpa alls, om de kunde ta staden inifrån.

Kommunisternas makt i Shanghai härrörde från det grepp de hade om den Allmänna Fackföreningen, vilken snabbt återhämtat sig efter nederlaget i 30 maj-rörelsen. Trots att den var förbjuden sedan dess, hade den fått ny styrka och inlett strejk på strejk för att testa den. Framför allt hade man skaffat sig vapenförråd tillräckliga för att klara av vilken situation det vara må. När Guomindangs trupper närmade sig i februari 1927 gick fackföreningen i generalstrejk och mobiliserade beväpnade strejkvakter. Jiang väntade tålmodigt utanför portarna medan arbetarna på insidan kämpade mot trupperna från Shanghais förläggning, som skulle hindrat hans intåg. I slutet av mars hade arbetarna vunnit och staden var deras. Nu uppstod frågan: Skulle de öppna portarna och överlämna den till sin ”allierade”?

Denna fråga hade ställts tidigare av kommunisternas främste propagandist, och i avvaktan på ett utlåtande från Moskva besvarats nekande. För Peng Shuzhi (Peng Shu-chih), en inbiten kritiker av Guomindangs generaler, var det bara naturligt att Jiang och hans följe skulle hållas ute från Shanghai. Jiang hade när allt kom omkring själv i pressen förklarat, att han hade för avsikt att upplösa varje fackförening som befanns vara i besittning av vapen. Kände Moskva till detta? Varför höll man fast vid bilden av Jiang som befriaren, en bild som flertalet av de egna observatörerna i Kina kände var falsk och farlig? Peng var irriterad. Han måste finna

svaret. Han måste övertyga ryssarna om att genom att uppskjuta motståndet mot Jiang skulle det hela till slut bli omöjligt. Han for till Hankou (Hankow) för att besöka Borodin, som visade sig vara förstående. De kinesiska kommunisternas sak skulle vidarebefordras till Moskva. Men Moskva avfärdade den kategoriskt; låt Jiang tåga in i Shanghai, beordrade man; undvik ”skärmytslingar” med honom; låt arbetarna lägga undan sina vapen.

Jiang tågade in i staden utan att möta något motstånd. Han hade ingen anledning att vara rädd för ”skärmytslingar”. När han nu hade övertaget, varför skulle han då vänta till dess att han inte längre hade det? Genom att slå till nu, skulle han kunna slå till utan att vara osäker om utgången. Så kom det sig att han slog till i gryningen den 12 april – icke oväntat, skulle man tro. Ändå kom det hela som en överraskning och arbetarna blev förvirrade; var han deras fiende eller vän? Ledarna sade först en sak och sedan en annan. Det var hans sak att visa precis var han stod och detta var just vad han så öppet gjorde, när hans ”revolutionära” trupper gick lös på arbetarnas strejkvakter. Strid uppstod, men endast kortvarigt. När den slutade, började terrorn. Soldaterna blev exekutörer och riktade sina salvor mot arbetarna.

De sköt ned kommunister, verkliga såväl som inbillade, liksom deras vänner och hjälpare. När det hela var över, fanns det inte mycket kvar av Kinas proletära förtrupp.

Inte mycket återstod av den av Stalin planerade och ledda kinesiska revolutionen. Men skulle Stalin av denna anledning överge Jiang? Han hade alltid förlåtit honom allt. Jiang själv var fast besluten att de skulle förbli vänner. Varför skulle hans storsinte allierade, som nästan helt ignorerat bataljen i Guangzhou, bli upprörd över gruffet i Shanghai? Han försäkrade honom: Nu liksom då hade han inget otalt med Moskva. Han tillrättavisade bara dess klåfingriga agenter och odisciplinerade lärjungar i Kina. Han visste mycket väl, att när Borodin och hans följeslagare ställde till svårigheter var skulden helt och hållet deras egen – inte, som några trodde, Kremls.

Jiang menade vad han sade. Han hade ej för avsikt att bryta den ryska alliansen. Faktum är, att han inte ville uppge den helt ens när den tydligt låg i ruiner. I slutet av juni gjorde han ytterligare ett försök att övertyga den sovjetiska regeringen om att skjutandet i Shanghai näppeligen kunde vara en anledning för dem att inte längre lita på honom ...

Stalin hade velat hålla med honom. Men han kunde inte i tysthet förbigå massavrättningarna i Shanghai – och hur de gjorde nonsens av vad han förutspått. Han hade blivit lurad och nu fick han stå ut med sina kritikers ”vad var det vi sa”. Till försvar kunde han endast andraga, att även han förutsett att Jiang skulle förråda honom. När allt kom omkring *hade* han ju sagt att de kinesiska kamraterna skulle fortsätta att erhålla stöd från ”vissa skikt” inom borgarklassen medan andra naturligtvis skulle svika dem. Vad han menat – som han nu framställde det – hade varit helt uppenbart: Jiang tillhörde ett av de *andra* skikten, ett av dem han misstrott ...

Stalin hade stadfäst sin egen politik och envist följt den ända till händelserna den 12 april kullkastade den. Det var en chock, men när de väl inträffat kunde de förklaras ”objektivt”. En marxist kunde när allt kom omkring finna en mängd anledningar till varför de varit oundvikliga. Stalin anförde dem en efter en, plötsligt angelägen om att demonstrera, hur den kinesiska historien gick sin egen väg vad han än gjorde eller underlät att göra. Han kunde ej förhindra att den kinesiska borgarklassen förrådade revolutionen. Rädd om sin egendom, var den tvungen att sluta fred med feodalism och imperialism. Det skikt, vars verktyg Jiang var, hade nu som väntat bytt sida. Detta var innebörden i vad som hänt den 12 april. Varje marxist kunde inse det.

Faktum var att ingen marxist kunde undgå att inse det. Klassanalysens logik tvingade till ett

synsätt likt det Stalin hade. Naturligtvis kunde man, som trotskisterna, påstå, att om bara de kinesiska kommunisterna tillåtits att förekomma Jiang, skulle brytningen blivit mindre blodig. Men vad gällde förklaringen av ”*fait accompli*” och Jiangs motiv för att bli förrädare, var Stalin och Trotskij ense. När allt kom omkring läste de ju samma bibel.

I deras enkla värld, bestående av två läger, kunde Jiang efter att ha övergett det ena lägret endast gå över till det andra. Han var nu på krigsherrarnas sida. Han hade slagit sina påsar ihop med Zhang Zuolin (Chang Tso-lin), informerade *Pravda* sina läsare. Nordexpeditionen hade sålunda övergivits av sin tidigare överbefälhavare. Hans grunder härför verkade uppenbara. Han behövde pengar, och imperialismen och dess lakejer ställde dem till hans förfogande när de mottog honom i sitt citadell.

Så var en solid marxist tvungen att förklara Jiangs avfall. Men hur sällan överensstämmer materialistiska formler med verkliga fakta ...

... Trots att han var snabb att racka ned på Stalins nederlag i Kina tog det lång tid innan Trotskij, likt Stalin, förstod dess fulla effekt. Precis som Stalin höll han fast vid hoppet om att de kinesiska kommunisterna trots alla motgångar ändå skulle bli de slutliga segrarna. När de förlorade Shanghai i mitten av april vidhöll han liksom Stalin att trots att deras förlust i sanning var allvarlig, var den ingalunda fatal. De kunde ta igen den, trodde han, någon gång ”inom den närmaste framtiden” om bara Stalin ändrade sig och lät dem etablera sovjeterna. Till och med under sommaren och hösten när fiasko följde på fiasko trodde Trotskij fortfarande att segern kunde ligga om hörnet. En ”revolutionär våg”, anmärkte han i september, kunde vara på väg och med den en chans att ta makten ...

När Jiangs seger väl var fullständig, skrev Trotskij, att tillfället att förebygga den hade varit i mitten av 1926, vid Nordexpeditionens start. Då skulle sovjeterna ha byggts upp både inom Guomindangarmén och bland folket längs vägen, som rest sig för att hjälpa den. Trotskij var av den åsikten att kommunisterna på detta sätt kunde ha gripit makten ”om inte genast i hela Kina, så dock i en mycket stor del därav”. Hur de skulle kunnat rycka makten från Jiang och hans generaler utan att sätta stopp för Nordexpeditionen eller föranleda dess fullständiga misslyckande, var något som han aldrig brydde sig om att stanna upp och fundera över. För honom betydde sovjeterna ungefär detsamma som partiapparaten gjorde för Stalin; ett politiskt instrument vilket han trodde på, då han själv framgångsrikt brukat det ...

Under tiden kämpade kommunistiska trupper – de trupper som intagit staden Nanchang och efter att ha förlorat den dragit iväg söderut – om hamnstaden Shatou (Swatow). De förlorade där också; ingen revolutionär våg uppstod till deras hjälp, trots att tecknen på dess närmande hade verkat så klara i Moskva. Som en följd härav reviderade Trotskij snart sin uppfattning (och historien likaså): Han hade – sade han nu – alltid motsatt sig kuppen i Nanchang. Han hade förutspått dess kollaps redan mycket tidigt; vid det åttonde plenumet för Kominterns exekutivkommitté. Det var i maj – cirka sex veckor innan blotta idén om att iscensätta den olyckliga kuppen hade föresvävat dess deltagare! Kusligt förutseende eller, ännu troligare, slugt självbedrägeri: Trotskij trodde utan tvivel att han besatt profetisk makt.

Man kan se varför: till och med Stalin syntes hylla hans idéer och tillämpade dem alla efter att först ha förkastat dem. Det dröjde inte länge förrän Stalin upptäckte att Kina behövde sovjeterna och han förmådde sig att säga det öppet ...

Eftersom Stalin börjat förordade kinesiska sovjeterna, upphörde Trotskij med att göra det. Han ansåg nu att Stalin var våghalsig. Om Stalin följt hans råd om hur man skulle inta Shanghai, skulle resultatet då ha blivit annorlunda än det man uppnått i Guangzhou? Skulle sovjeterna,

etablerade i all hast i mars eller till och med i april, ha hejdat Jiang Jieshis framfart, som Trotskij trodde? Är det inte betydligt mera troligt att Trotskij, om han haft makten, skulle ha förlorat mot Jiang Jieshi t.o.m. tidigare än Stalin?

Fast besluten att uppnå sina egna syften, nonchalerade Mao Zedong helt fräckt Moskvas förhållningsorder. Trots att Stalin fortfarande övervägde behovet av nära samarbete med Guomindang, gav sig Mao till att öppet helt bryta dessa band. Han propagerade också för kinesiska sovjeter med risk för att bli kallad trotskist – eller i tron att han riskerade det. Han visste inte hur säker han kunde vara – endast en vecka tidigare hade Stalin gjort en helomvändning och sanktionerat kinesiska sovjeter. Det faktum att Mao, utan att känna till detta, gjorde vad han ansåg rätt måste beaktas jämsides med alla hans kompromisser.

De metoder till vilka Mao tog sin tillflykt i denna kris skulle ej ha ådragit honom någon skuld om de varit framgångsrika. Men det var de inte. Även om Hunans bönder inte var mindre förbittrade än de varit sex månader tidigare, var de nu mindre fria att visa det. När de rest sig till kamp tidigare, hade Guomindangs armé, som fortfarande var deras allierade åtminstone till namnet, inte kommit och hindrat dem. Men nu agerade armén snabbt och effektivt och jagade bort bråkmakarna – Mao och hans krympande skara – upp i närmaste bergsområde. I Jinggangshan (Chinggangshan), ett bergsfäste som i alla tider varit populärt bland banditer, fann Mao i stället för en tillflykt dörren till sitt öde ...